

Рецензія

**доктора наук з фізичного виховання і спорту, професора
Караулової Світлани Іванівни
на дисертаційну роботу Оржицького Романа Леонідовича на тему: «Формування у
здобувачів освіти навичок соціальної взаємодії на уроках фізичної культури
засобами боксу», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
А1 «Освітні науки»**

Актуальність теми дисертації. Дисертаційна робота Оржицького Романа Леонідовича присвячена вкрай актуальній проблемі сучасної педагогічної науки – формуванню навичок соціальної взаємодії (soft skills) у здобувачів базової середньої освіти засобами фізичної культури. У контексті реалізації Нової української школи та Державного стандарту базової середньої освіти соціальна компетентність визначена як ключова, що включає вміння ефективної комунікації, кооперації, самоконтролю та конструктивного розв'язання конфліктів.

Соціальні виклики сьогодення – наслідки війни, пандемії, віртуалізація спілкування – призвели до дефіциту реальної міжособистісної взаємодії у підлітків 14–15 років, що проявляється в зниженні самооцінки, комунікативних умінь та емоційної стійкості. Уроки фізичної культури є унікальним простором для моделювання соціальних ситуацій з елементами виклику. Автор пропонує інноваційний інструмент – адаптований модуль «Бокс» у безконтактному форматі, що відповідає європейським практикам освітнього боксу (boxe éducative, Schulboxen) та заповнює прогалину в українській шкільній педагогіці.

Мета дослідження – розробити модуль «Бокс» для закладів базової середньої освіти та експериментально перевірити його ефективність як чинника формування навичок соціальної взаємодії в учнів 7-9-х класів на уроках фізичної культури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах таких науково-дослідних тем: «Перспективні концепти освітніх та педагогічних наук в умовах автономії закладів вищої освіти» (державний реєстраційний номер 0120U100392); «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, спорту і туризму» (державний реєстраційний номер 0122U02047).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– уперше: теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови формування навичок соціальної взаємодії на уроках фізичної культури засобами боксу, а саме інтеграція у змісті уроків фізичної культури елементів боксу з елементами соціально-орієнтованого тренінгу; створення ситуацій у яких необхідно докладати зусилля для долавання соціального виклику в умовах навчального та змагального процесу; використання рефлексивних методик для усвідомлення учнями власної поведінки у процесі взаємодії; визнання здобутків з боку командної спільноти і вчителя.

– уточнено зміст конструкту «навички соціальної взаємодії» через визначення його атрибутів, які можуть бути безпосередньо виміряні;

– удосконалено зміст, форми, методи та засоби процесу фізичного виховання в закладах базової середньої освіти завдяки розробленню інноваційного модулю «Бокс»;

– набули подальшого розвитку ідеї щодо формування олімпійської культури підлітків у процесі фізичного виховання засобами одноборств; положення, які стосуються подолання гендерних стереотипів, пов'язаних із одноборствами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- розроблено та впроваджено модуль «Бокс» для базової середньої освіти;
- розроблено та використано комплексну методику оцінювання сформованості навичок соціальної взаємодії.

Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці й модернізації діючих програм фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти, а також в інших закладах.

Авторські практичні здобутки використовують у Schule Grüenau (кантон Санкт-Галлен, Швейцарія), а також в процесі підготовки фахівців з фізичної культури і спорту в Запорізькому національному університеті, Державному закладі «Луганський національний університет імені Т. Г. Шевченка» (довідка №723 від 26.08.2025 р.), Національному університеті «Запорізька політехніка» (довідка №37/48/2992 від 27.08.2025 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій. Всі наукові твердження, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, повною мірою підкріплені експериментальними даними та узгоджуються з метою й завданнями дослідження. Рівень надійності досягнутих результатів гарантується тривалістю та обсягом проведених експериментів, а також використанням прогресивних методів, що відповідають стандартам спортивної науки.

Підтвердження достовірності результатів досягається через адекватність застосованих підходів, достатній обсяг і репрезентативність експериментального матеріалу, що забезпечує солідну наукову основу для сформованих положень..

Характеристика основних положень роботи. Робота має чітку структуру: вступ, три розділи, висновки, список джерел (170 позицій) та вісім додатків. У вступі обґрунтовано актуальність роботи, визначено структурні компоненти – мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, окреслено особистий внесок автора, наведено дані стосовно апробації досліджень, впровадження отриманих результатів у практику та зазначено кількість публікацій.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-педагогічні засади формування навичок соціальної взаємодії в процесі фізичного виховання» розглянуто актуальні питання, які стосуються загальної характеристики соціальної взаємодії як процесу обміну діями, символами та смислами (з акцентом на авторитет і «Я-концепцію»).

У розділі обґрунтовано теоретичні засади дослідження (Бодріяр, Мід, Роджерс, Фуко, Тевено-Болтанськи, Мазін) на основі яких проведено дефінітивний аналіз понять «соціальна взаємодія», «авторитет», «навички соціальної взаємодії», виявляє суперечності практики фізичного виховання. Автор уточнює соціальну взаємодію як процес конструювання Я-концепції через комунікацію та контрольований конфлікт. Під навичками соціальної взаємодії розуміємо комплекс усталених прийомів поведінки, спрямованих на досягнення особистісних і соціальних цілей у процесі комунікації, співпраці чи вирішення конфліктів, при цьому зберігаючи свою «Я-концепцію» та внутрішні цінності. Вони визначають здатність особистості конструктивно діяти в

соціальному просторі, що знижує ймовірність конфлікту та сприяє збереженню або підвищенню авторитету.

Наведено огляд аналітичних особливостей сучасного фізичного виховання в контексті ключових компетентностей НУШ, з аналізом суперечностей (недостатня інтеграція єдиноборств).

У другому розділі *«Педагогічні умови та зміст формування навичок соціальної взаємодії засобами боксу»* обґрунтовано принципи такого формування (подолання виклику, партнерська комунікація, змагальність, позитивне підкріплення). Показано, що педагогічними умовами, забезпечення яких підвищить ефективність процесу формування соціальних навичок школярів, є: інтеграція у змісті уроків фізичної культури елементів боксу з елементами соціально-орієнтованого тренінгу; створення ситуацій у яких необхідно докладати зусилля для додання соціального виклику в умовах навчального та змагального процесу; використання рефлексивних методик для усвідомлення учнями власної поведінки у процесі взаємодії; визнання здобутків з боку командної спільноти і вчителя.

У якості чинника, який впливає на сформованість навичок соціальної взаємодії у нашому дослідженні розглядається зміст модулю «Бокс».

Розроблений автором модуль «Бокс» (два етапи: підготовчий – 7 тижнів, базові стійки, удари, ігри; практично-рефлексивний – 10 тижнів, спаринги, аналіз). Детально описано адаптацію до Швейцарії (мінімальний контакт, онлайн-можливості), форми контролю (нормативи: удари по м'ячу, стрибки, віджимання) та оцінювання (суб'єктивні критерії, RSES).

Додатки до матеріалу, викладеному в розділі, містять повну програму, плани уроків, анкети.

У третьому розділі *«Експериментальна перевірка ефективності модуля «Бокс» у формуванні навичок соціальної взаємодії»* представлено план педагогічного експерименту (нееквівалентні групи: ЕГ – 22 учениці Schule Grüenau, КГ – 24 учениці Schule Risi, кантон Санкт-Галлен). Описано інструментарій (авторська анкета, RSES, тест soft skills), методика (два етапи тестування, Wilcoxon signed-rank test). Наведено результати: відповіді на питання окремих пунктів авторської анкети показали адекватне задоволення очікувань учениць експериментальної групи від модулю «Бокс» ($p < 0,05$); результати, отримані за методикою «Шкала самооцінки Розенберга (RSES)» вказали на динаміку рівню самоповаги (самооцінки) учениць експериментальної групи ($p < 0,05$) і відсутність такої динаміки в учениць контрольної групи; результати, отримані за методикою «Наскільки у вас розвинені м'які навички?» виявили динаміку рівню комунікативних умінь, кооперації, самоконтролю учениць експериментальної групи ($p < 0,05$) і відсутність такої динаміки в учениць контрольної групи. Висновки повною мірою відображають вирішення поставлених у дослідженні завдань.

Повнота викладення матеріалів у роботах, які опубліковані автором. Основні наукові положення й результати дослідження відображено в 16 працях, з них: 5 – статті в наукових фахових виданнях України, 4 – статті в міжнародному науковому журналі країни ЄС, 7 – матеріали конференцій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження доповідались та обговорювались на науково-практичних конференціях:

– міжнародних: «International scientific conference» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 2024 р.); «Історія фізичної культури і спорту народів Європи» – VII

Міжнародний науковий конгрес істориків фізичної культури (м. Луцьк, 2024 р.); «Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи» – XXIII Міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 2023 р.);

– всеукраїнських: «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи» – X Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Київ, 2023 р.); «Фізична культура і спорт: традиції, досвід, інновації» – II Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Запоріжжя, 2024 р.); «Фізична культура і спорт: традиції, досвід, інновації» – III Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Запоріжжя, 2025 р.);

– регіональний: «Тиждень науки–2023» – науково-технічна конференція факультету управління фізичною культурою та спортом (м. Запоріжжя, 2023 р.).

Дисертаційна робота пройшла відповідну перевірку на плагіат – порушень академічної доброчесності не виявлено.

Недоліки та побажання до дисертації

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію, слід відзначити окремі дискусійні питання, а саме:

1. У дисертації теоретичною основою формування навичок соціальної взаємодії визначено низку філософських концепцій, зокрема положення Ж. Бодріяра про символічний обмін. Просимо деталізувати, як саме поняття символічного обміну (де рух і жест є носіями соціальних кодів) корелює з практикою легкоконтактного боксу в освітньому середовищі, і чи не нівелюється цей символічний обмін жорсткою регламентацією правил і мінімізацією тілесного контакту?

2. Доведено, що процес формування соціальної взаємодії має підпорядковуватися принципу долання виклику. Враховуючи, що цільова група – підлітки 14–15 років, а ризики, пов'язані зі стереотипами агресивності боксу, існують, як гарантується, що створення ситуацій соціального виклику в умовах спарингу (навіть умовного) стимулює конструктивну поведінку, а не інтерналізує агресію, як деструктивний спосіб самоствердження?

3. Експериментальне дослідження проводилося з учнями (дівчатами) zweite Oberstufe в Швейцарії. Чи вважає автор, що імплементація модуля «Бокс» виявиться однаково ефективною для хлопців цього ж віку, особливо в контексті формування емоційного самоконтролю та уникнення конфліктів, зважаючи на традиційно вищі очікування агресивності від чоловічої статі у контактних видах спорту?

4. Методичні засади імплементації боксу в шкільну програму України та його успішна апробація у швейцарській школі є важливим практичним здобутком. Проте, залишається не зрозумілим, які конкретні системні ризики (окрім стереотипів про агресивність та нестачі кадрів) можуть виникнути при масовому впровадженні модуля «Бокс» у закладах загальної середньої освіти України, де, на відміну від Швейцарії, фінансування та матеріально-технічна база можуть бути значно обмеженими?

5. Одним із очікуваних результатів навчання у 9-му класі є здатність прогнозувати свої емоції та емоції інших осіб під час рухової діяльності. Які методичні елементи або вправи в рамках практично-рефлексивного етапу модуля «Бокс» були найбільш ефективними для розвитку цього когнітивно-емоційного уміння, яке є основою емпатії та соціальної обізнаності?

6. Результати засвідчили позитивну динаміку у вмінні брати на себе лідерство та відповідальність. Є сумніви: чи дозволяють отримані дані зробити висновок про

довгостроковий трансфер цих навичок за межі уроків фізичної культури (наприклад, у навчальну діяльність або соціальне життя)?

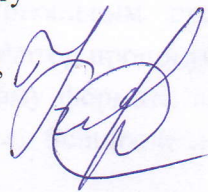
Зауваження мають дискусійний характер та не применшують цінності наукової праці.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії»

Дисертація «Формування у здобувачів освіти навичок соціальної взаємодії на уроках фізичної культури засобами боксу» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, обґрунтованістю висновків, новизною отриманих результатів відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (із змінами, внесеними згідно з наказом МОН України №759 від 31.05.2019 р.), а її автор, Оржицький Роман Леонідович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю А1 «Освітні науки», галузі знань А «Освіта».

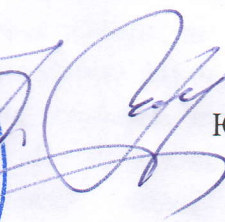
Рецензент,

професор кафедри фізичної культури і спорту
Запорізького національного університету,
доктор наук з фізичного виховання і спорту,
професор

Світлана КАРАУЛОВА

Проректор з науково-методичної роботи
Запорізького національного університету,
доктор історичних наук, професор

Юрій КАГАНОВ